

Rola i znaczenie ochrony przyrody dla zrównoważonego rozwoju regionu: Miejsca pracy a ekologia

Ireneusz Lewicki

Woliński Park Narodowy, Poland

Abstract

The role and significance of nature protection for sustainable regional development: Jobs and ecology. The integration of political, economic, and social courses of action, on the one hand, and the nature conservation and basic environmental sustainability, on the other, are crucial for socio-economic development. This strategy helps to protect the natural environment, and preserve biological and ecological diversity, so that flora and fauna can thrive in accordance with their specific physical and biological needs.

Concerns about the sustainability of nature - that is, its protection and the legitimate use of its resources and benefits - shape policymaking and guide the principles of land use on all levels of regulation and planning. The diversity of biotopes determined by coastal location and habitat, estuaries and the Szczecinski/Oder Lagoon, creates the variety and scenic beauty associated with Polish Western Pommerania. Prerequisite to efficacious environmental protection is the creation of conditions which support relevant institutional and local activities.

Providing this supportive setting is connected to an arduous, long-term process. All of the actors involved must bear in mind that successful efforts will result not only in benefits for most, but that this success also comes at a price - namely, a significant financial burden that must be borne by most as well.

Kurzdarstellung

Die Rolle und Bedeutung des Naturschutzes für eine nachhaltige Entwicklung der Region: Arbeitsplätze und Ökologie. Wesentlich für eine sozioökonomische Entwicklung, ist die Integration der politischen, wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Handlungen auf der einen und die Erhaltung der nachhaltigen Natur und grundlegenden Naturprozesse auf der anderen Seite. Dies ist eine Strategie, die bei der Erhaltung der nachhaltigen Naturumwelt und naturgemäßen Vielfältigkeit der Arten und Ökosysteme, zu einem würdigen Leben im Rahmen der Möglichkeiten der physischen und biologischen Natur führt.

Die Sorge für die Erhaltung der Nachhaltigkeit in der Natur, ihr Schutz und das rechtmäßige Nutzen ihrer Vorteile, haben bei der Gestaltung der Politik und der Prinzipien der Raumordnung auf allen Planungsebenen eine besondere Bedeutung. Die Vielfalt der Biotopen, die aus dem spezifischen Standort/Habitat der Meeresküste und der Einflussgebiete des Stettiner Haffs resultiert, bildet den Naturreichtum der Wojewodschaft Westpommern.

Die Voraussetzung eines wirksamen Naturschutzes ist es, Bedingungen zu schaffen, die zum Engagement der Institutionen und der lokalen Bevölkerung führen. Die Schaffung eines günstigen Umfeldes ist mit einem langjährigen und schweren Prozess verbunden, in dessen Verlauf allen engagierten Akteuren bewusst sein muss, dass die Anstrengungen zwar allen Nutzern zum Vorteil gereichen, aber auch in vielen Fällen mit finanziellem Aufwand verbunden sind.

1 Wprowadzenie do tematu

Realnym zagrożeniem dla współczesnej cywilizacji jest dewastacja środowiska naturalnego. Nie mamy w tym względzie żadnych pozytywnych doświadczeń z przeszłości. Człowiek, w swojej niepohamowanej ekspansji dotarł do granic, jakie wyznacza zamknięty układ naszej planety i dalsze

działanie w dotychczasowym stylu zagraża nie tylko środowisku przyrodniczemu, ale przede wszystkim dalszej egzystencji człowieka.

Ta apokaliptyczna wizja naszej przyszłości zrodziła potrzebę szukania sposobów na taki rozwój społeczno-gospodarczy, który równoważyłby szanse poszczególnych społeczeństw, zarówno współczesnych jak i przyszłych pokoleń, w dostępie do środowiska. Istotą takiego rozwoju powinna być integracja działań politycznych, gospodarczych i społecznych z działaniami na rzecz zachowania równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych.

Jest to strategia osiągania godnego życia w ramach tego, co jest fizycznie i biologicznie możliwe, zachowując przy tym trwałość funkcjonowania środowiska przyrodniczego oraz naturalną różnorodność zarówno gatunków jak i ekosystemów.

2 Formy ochrony przyrody

Jedną ze sfer polityki ekorozwoju jest konserwatorska ochrona przyrody. Należy ją rozumieć jako dążenie do zachowania, właściwego wykorzystania i odnawiania zasobów i składników przyrody, a w szczególności dziko występujących roślin i zwierząt oraz kompleksów przyrodniczych i ekosystemów.

U podstaw koncepcji ekorozwoju leży uznanie wartości przyrodniczych i wynikające z niego dążenie do zachowania równowagi ekologicznej w podstawowych ekosystemach.

Ochrona wartości przyrodniczych wykonywana jest w ramach:

- Przestrzennych form ochrony
  - Parki narodowe
  - Rezerваты przyrody
  - Parki krajobrazowe
  - Obszary chronionego krajobrazu
  - Obszary Natura 2000
- Gatunkowej ochrony roślin i zwierząt
- Indywidualnej ochrony
  - Pomniki przyrody
  - Stanowiska dokumentacyjne
  - Użytki ekologiczne
  - Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

3 Plany zagospodarowania przestrzennego a ochrona przyrody

Relacje pomiędzy ochroną przyrody w województwie a planami zagospodarowania przestrzennego regulowane są przede wszystkim w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 roku oraz późniejszymi zmianami i ustawie o ochronie przyrody w województwie z dnia 16 kwietnia 2004 roku.

Przy opracowywaniu polityki przestrzennej i zasad zagospodarowania przestrzennego gminy w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględnia się uwarunkowania wynikające między innymi z aktualnego stanu środowiska, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony przyrody.

W studium określa się obszary wyróżniające się pod względem wartości przyrodniczych oraz zasady ochrony przyrody.

Przy sporządzeniu planu miejscowego zagospodarowania przestrzennego obowiązkiem zespołu opracowującego jest uwzględnianie zapisów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, co w odniesieniu do przyrody oznacza konieczność określenia zasad jej ochrony.

Na szczeblu wojewódzkim plan zagospodarowania przestrzennego określa między innymi system obszarów chronionych w tym sieć obszarów ochrony przyrody.

Ustawa o ochronie przyrody nakłada obowiązek uzgadniania z dyrektorem parku narodowego:

- Projektów studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin,
- Miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- Planów zagospodarowania przestrzennego województw,
- Planów zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego w województwie, wyłącznej strefy ekonomicznej

w zakresie ustaleń tych planów, mogących mieć negatywny wpływ na ochronę przyrody parku narodowego.

Z kolei dyrektor parku, jako sporządzający plan ochrony, ma obowiązek uzgodnienia z właściwymi miejscowo radami gmin między innymi ustaleń dotyczących infrastruktury technicznej, zagospodarowania turystycznego i ustaleń do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego **w odniesieniu do nieruchomości niebędących własnością Skarbu Państwa.**

Plan ochrony parku narodowego zawiera między innymi ustalenia do:

- studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin
- miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
- planów zagospodarowania przestrzennego województw
- planów zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego w województwie, wyłącznej strefy ekonomicznej

w zakresie eliminacji i ograniczeń zagrożeń zewnętrznych dla przyrody parku narodowego.

W odniesieniu do parku krajobrazowego i obszaru chronionego krajobrazu analogiczne, jak dla parku narodowego, plany zagospodarowania wymagają uzgodnienia z właściwym miejscowo wojewodą. Ponadto plan ochrony parku krajobrazowego zawiera ustalenia do studiów i planów przestrzennego zagospodarowania.

Z powyższego wynika, że troska o zachowanie przyrody, jej ochrona i umiejętne korzystanie z jej dobrodziejstw mają istotne znaczenie przy opracowywaniu polityki i zasad zagospodarowania przestrzennego na wszystkich szczeblach planowania.

4 Walory przyrodnicze województwa zachodniopomorskiego

W województwie zachodniopomorskim wyróżnić można dwie główne krainy fizyczno-geograficzne: Półwysep Południowobałtycki i Pojezierze Pomorskie. Dzielą się one na szereg mniejszych makro- i mezoregionów, które różnią się specyficznymi cechami ukształtowania terenu i budową geologiczną warstw powierzchniowych.

Występująca tu różnorodność biotopów, wynikająca z obecności specyficznego siedliska wybrzeża morskiego, a także siedlisk związanych z obszarami ujściowymi rzek oraz Zalewu Szczecińskiego, stanowi główne bogactwo przyrodnicze naszego regionu.

Co zatem wyróżnia przyrodę Pomorza Zachodniego?

W pasie Półwysep świat flory charakteryzuje specyficzna roślinność klifów i wydm, torfowisk atlantyckich oraz wrzosowisk, roślinność solniskowa oraz lasy nadmorskie.

Na stromych zboczach klifowych, pozbawionych roślinności utrzymują się miejscami murawy kserotermiczne, dzielnie radzi sobie rokitnik zwyczajny *Hippophae rhamnoides* – atlantycki krzew objęty ścisłą ochroną. Tuż za koroną klifu na obszarach leśnych występuje buczyna pomorska. Jednym z cenniejszych zespołów jest ciepłolubna buczyna storczykowa z buławnikiem czerwonym *Cephalanthera rubra* i kruszczykiem rdzawoczerwonym *Epipactis atrorubens*. Osobliwością jest nadmorski bór bażynowy *Empetro-Pinetum* z charakterystycznymi powyginanymi od wiatru drzewami. Sosny mają zdeformowane korony, są niskie, rosochate. *Gatunkiem charakterystycznym*

rosnącym w dnie boru jest bażyna czarna *Empetrum nigrum* – krzewinka pochodząca z północy. Można spotkać tu również storczyki: tajeżę jednostronną *Goodyera repens* oraz literę sercowatą *Literia cordata*.

Foto 1: Klif nad Zalewem Szczecińskim w Wolińskim Parku Narodowym (Ireneusz Lewicki)

Foto 2: Jezioro Czajcze w Wolińskim Parku Narodowym (Ireneusz Lewicki)

Osobliwe zbiorowiska roślin solniskowych występują w rejonie wstecznej Deltę Świny, wzdłuż Dziwny na obszarze Zalewu Kamieńskiego a także w ujściowych odcinkach rzek Przymorza (Regi i Parsęty). Są to słonolubne szuwały wodne, obszary błotne oraz łąki solniskowe.

Na terenach podmokłych występują zarośla woskownicy europejskiej *Myrica gale*, gatunku związanego z klimatem atlantyckim.

Nieco dalej od morza, na piaskach i wydmach śródlądowych występują murawy piaskowe oraz suchy bór chrobotkowy, którego dno pokrywają siwobiałe krzaczaste porosty (z rodzaju *Cladonia*). Żyzniejsze siedliska zajmują mieszane bory dębowo-sosnowe. W drzewostanach dębowych osobliwością jest wiciokrzew pomorski *Lonicera periclymenum* – gatunek atlantycki objęty ochroną. Jest to pnącze stanowiące niewątpliwą ozdobę lasów i nie występujące w innych regionach naszego kraju.

W Puszczy Goleniowskiej doskonale warunki do życia znalazł cis zwyczajny *Taxus baccata*. Gatunek ten jest chroniony od XV wieku dekretem króla Władysława Jagiełły.

Fragmety naturalnych ekosystemów utrzymały się wokół małych jezior oraz oczek wodnych. Występuje tu m.in. roślinność szuwarowa, turzowiskowa oraz turzycowo-mszysta. Do najciekwaszych należą szuwały kłoci wiechowatej *Cladium mariscus* oraz mszyste łąki storczykowe. Sąsiedztwo jezior umożliwiło wykształcenie się trzęsawisk mszarnych z torfowcami i owadożerną rosiczką *Drosera rotundifolia*.

Bogactwo starych drzewostanów dębowo-bukowych i litych buczyn wraz z towarzyszącymi im gatunkami drzew, krzewów oraz roślinności zielnej zachowało się w Puszczy Bukowej.

Odmienny charakter mają obrzeża doliny Odry z występującą roślinnością stepową oraz świetlistą dąbrową. Tu znajduje się jedyne w Polsce stanowisko dębu omszonego *Quercus pubescens*.

Krajobraz Pojezierzy kształtuje wysoki wał moren czołowych o bogatej rzeźbie z licznymi dużymi i małymi jeziorami.

Na stromych zboczach morenowych w lasach mieszanych bukowo-dębowych spotkać można wspaniałe pomnikowe buki i dęby. Wyjątkowym zespołem leśnym jest kserotermiczna dąbrowa stepowo-leśna *Quercetum pubescentis* z dębem omszonym *Quercus pubescens* w rezerwacie „Bielinek”.

Na południowych zboczach występuje świetlista dąbrowa *Potentillo albae-Quercetum* z dębem bezszypułkowym *Quercus petraea*. Runo jest bardzo bogato tworzone przez gatunki światłolubne i ciepłolubne. Są to m.in.: przytulia: północna, właściwa, pospolita *Galium boreale*, *G. verum*, *G. mollugo*, targanek szerokolistny *Astragalus glycyphyllos*, fiołek kosmaty *Viola hirta*, ciemiężyk białokwiatowy *Vincetoxicum hirsutum* i wiele innych.

W borach mieszanych sprzyjające warunki do życia znalazł zimoziół północny *Linnaea borealis* – gatunek rodem z dalekiej północy. Spotkać można go na Wyspie Wolin, Puszczy Drawskiej a także na Pojezierzu Wałeckim.

Na jedynych w kraju odsłoniętych złożach kredowych występuje bardzo rzadka, i specyficzna roślinność wapniolubna. Są to m.in. rzadkie storczyki, roślina owadożerna tłustosz pospolity *Pinguicula vulgaris* oraz goryczka błotna *Gentiana uliginosa*.

Opracowana w roku 1950 przez wybitnego znawcę szaty roślinnej Pomorza Zachodniego profesora Zygmunta Czubińskiego lista, liczyła 1575 gatunków, co stanowiło około 70 % dziko żyjących roślin w Polsce. Flora Pomorza należy do najbogatszych w kraju. Bogactwo to zawdzięczamy sprzyjającemu klimatowi oraz korzystnym warunkom siedliskowym, które stworzyły warunki do osiedlania się roślin z różnych obszarów geograficznych.

Roślinność charakterystyczną dla strefy arktyczno-alpejskiej i borealnej – strefie o surowych warunkach arktycznych i subarktycznych oraz strefie borealnej panowania lasów iglastych reprezentują m.in. wierzba borówkolista *Salix myrtilloides*, brzoza niska *Betula humilis*, fiołek torfowy *Viola epipsila*, jałowiec halny *Juniperus sibirica*, storczyk wyblin jednolistny *Malaxis monophyllos* i inne.

Gatunki przyśródziemnomorskie reprezentuje dąb omszony *Quercus pubescens* a południowowschodnie i południowe – dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, powojnik prosty *Clematis recta*, pajęcznica liliowata *Anthericum liliago*.

Z klimatem atlantyckim związane są takie gatunki jak turzyca piaskowa *Carex arenaria*, wrzosiec bagienny *Erica tetralix*, wiciokrzew pomorski *Lonicera periclymenum*, lobelia jeziorna *Lobelia dortmanna*, długosz królewski *Osmunda regalis*, a także niektóre gatunki jeżyn.

Foto 3: Wiciokrzew pomorski *Lonicera periclymenum* (Ireneusz Lewicki)

Zróżnicowanie siedlisk sprzyja różnorodności występującej na Pomorzu Zachodnim fauny. W południowej części Bałtyku obszarem o najważniejszym znaczeniu dla zimujących i wędrujących ptaków jest Zatoka Pomorska. Lodówki, markaczki czy uhle zalatują w ogromnych ilościach. Z dużych ssaków spotkać można wylegające się na plaży foki. Niestety coraz rzadziej spotkać można morświny – jedyni przedstawiciele waleni, kiedyś licznie żyjące w naszych bałtyckich wodach.

Przymorskie łąki są bardzo cennymi siedliskami dla wielu gatunków zaliczanych do siewkowców. Wiele gatunków z tej grupy jest zagrożonych wyginięciem. Delta Świny to ptasi raj z wodniczką, biegusem zmiennym i wieloma innymi gatunkami, których w tym rejonie odnotowano ponad 230, w tym jest około 150 gatunków lęgowych.

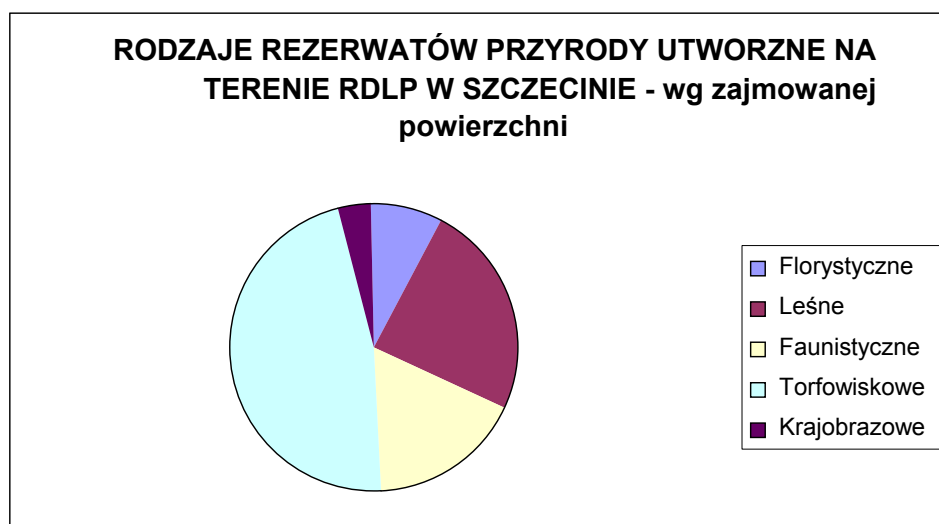
Nie sposób przedstawić w tak krótkim czasie całego bogactwa przyrodniczego występującego na Pomorzu Zachodnim. O szczególnych wartościach przyrodniczych świadczy także ilość obszarów w województwie zachodniopomorskim objętych prawną ochroną.

➤ Parki narodowe	2
➤ Parki krajobrazowe	7
➤ Rezerваты przyrody	84
➤ Obszary chronionego krajobrazu	20 + 11 powołanych przez gminy
➤ Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	17 + 50 powołanych przez gminy
➤ Użytki ekologiczne	33

Rozwój cywilizacji, wywiera negatywny wpływ na stan środowiska przyrodniczego. Głównym problemem jest zagrożenie dla bioróżnorodności. Od szeregu lat obserwujemy ubożenie składu gatunkowego flory i fauny, w tym zanikanie gatunków chronionych.

Pojawiające się gradacje szkodliwych owadów to wynik osłabienia drzewostanów.

Przyczyny takiego stanu rzeczy można dopatrywać się w działaniach człowieka, które miały miejsce nie koniecznie w ostatnich latach. Osuszanie terenów podmokłych, chemizacja środowiska – to działania z opóźnionym skutkiem. Jeśli do tego dodamy niekontrolowany rozwój turystyki, oraz trudności we wprowadzaniu ograniczeń związanych z ochroną przyrody będziemy mieli obraz przyczyn ubożenia bioróżnorodności.

Ryc. 1: Obszary prawnie chronione na terenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinie

5 Teraźniejszość i przyszłość ochrony przyrody

Jakie zatem są relacje między potrzebami rozwoju regionu a koniecznością zachowania dziedzictwa przyrodniczego? Czy istnieje konflikt wzajemnych interesów? Pozornie tak, ale gdy zagłębimy się w istotę problemu to stwierdzimy, że nie jest możliwy rozwój cywilizacji bez uwzględnienia potrzeb świata przyrody. Bez wsparcia współczesnej wiedzy i mądrości społeczeństw przyroda skazana jest we współczesnym świecie na powolne umieranie.

Codziennosc przynosi nam wiele przykładów, które świadczą o tym, że najskuteczniejszą metodą zachowania interesów współczesnego i przyszłych społeczeństw jest dialog i rozsądny kompromis przy argumentowaniu i wyborze określonych działań.

Niebawem czekają nas kolejne wyzwania związane z obszarami NATURA 2000, będzie to kolejny sprawdzian naszych umiejętności postrzegania z jednej strony interesów ludzi, a z drugiej strony potrzeb przyrody.

W działalności Wolińskiego Parku Narodowego dużo uwagi poświęcamy pracy edukacyjnej. Edukacja ekologiczna kierowana jest głównie do dzieci i młodzieży a i dla dorosłych mamy bardzo ciekawe propozycje zmierzające do zwrócenia uwagi na otaczający nas świat przyrody, którego nie dostrzegamy, bowiem jesteśmy zaaferowani codziennymi obowiązkami.

Wiedza, którą przekazujemy zaowocuje w niedalekiej przyszłości, gdy obecni gimnazjaliści, licealiści czy studenci będą piastowali odpowiedzialne stanowiska radnych, wójtów burmistrzów czy prezydentów. Wówczas zawieranie kompromisów i wzajemnych ustępstw będzie dużo łatwiejsze, a zintegrowane zarządzanie obszarami przybrzeżnymi o wiele skuteczniejsze.

Od szeregu lat ściśle współpracujemy z instytucjami zajmującymi się ochroną przyrody po stronie niemieckiej. Park Natury Wyspy Uznam, Park Narodowy Jasmund czy Rezerwat Biosfery na Wyspie Rugia to nasi wypróbowani partnerzy w licznych przedsięwzięciach na rzecz ochrony przyrody oraz działaniach związanych z przybliżaniem naszym społeczeństwom piękna wyspiarskiej flory i fauny. Liczne wystawy, prezentacje na targach ekologicznych, wspólne wydawnictwa, współdziałanie w badaniach naukowych i prowadzeniu monitoringu, wymiana doświadczeń, udział i wspólne organizowanie konferencji oraz seminariów to nasza codzienność.

Czy przyszłość zachodniopomorskiej przyrody jest zagrożona? Jestem przekonany, że mimo wielu dowodów na fakt ubożenia różnorodności biologicznej jej przyszłość nie jest zagrożona. Walory przyrodnicze naszego regionu to poważny atut dla rejonów o słabo rozwiniętej gospodarce i dużym bezrobociu. Gospodarstwa agroturystyczne i popyt na wypoczynek na łonie natury daleko od

hałaśliwych kurortów to jeden z naturalnych kierunków rozwoju uboższych rejonów naszego województwa.

Gwarantem właściwej ochrony przyrody jest doświadczenie i wiedza, jaką posiadamy a przede wszystkim świadomość, że nie podcina się gałęzi, na której się siedzi.

Literatura

Kłosowscy, S., G. (2001): Rośliny wodne i bagienne, Warszawa.

Kaczanowska, M. (wyd.) (2002): Przyroda Pomorza Zachodniego, Poznań.

Piękoś-Mirkowa, H. & Mirek, Z. (2003): Atlas roślin chronionych, Warszawa.

Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej w Szczecinie (2000): Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin.

Adres

Ireneusz Lewicki
Woliński Park Narodowy
ul. Niepodległości 3
PL-72-500 Międzyzdroje

E-mail: ilewicki@wolinpn.pl